

تأثیر بازآموزی اسنادی بر نگرش دانش‌آموزان دوره ابتدایی اهواز

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی تأثیر بازآموزی اسنادی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی انجام شد. بازآموزی اسنادی به عنوان متغیر مستقل و تغییر نگرش به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شدند. این پژوهش از نوع آزمایشی میدانی با پیش‌آزمون - پس‌آزمون و گروه گواه است. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه سبک‌های اسنادی کودکان (CASQ) است که توسط سلینگمن ارائه شده و آن را محقق ترجمه و مطابق با فرهنگ دانش‌آموزان ایرانی اصلاح نمود و بسته بازآموزی اسنادی که رمضانی و شهنی بیلاق آن را طراحی نموده و ساخته‌اند. برای بررسی اثر بازآموزی اسنادی، از جامعه آماری نمونه‌ای 54 نفر از دانش‌آموزان به روش‌های نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب و به دو گروه آزمایشی و گواه گمارده شدند. پیش‌آزمون‌های نگرش، از هر دو گروه گرفته شد. سپس، به گروه آزمایشی بازآموزی اسنادی آموزش داده شد. پس از اتمام دوره بازآموزی از هر دو گروه پس‌آزمون گرفته شد. نتایج تحلیل کواریانس یک‌راهه در متن مانکوا، نشان داد که بازآموزی اسنادی، نگرش دانش‌آموزان را همراه با خرده‌مقیاس‌های رویداد مثبت-دائمی، رویداد مثبت-فراگیر، رویداد مثبت-شخصی و رویدادهای مثبت را به‌صورت معنی‌داری افزایش و خرده‌مقیاس‌های رویداد منفی-دائمی و رویداد منفی شخصی را به‌صورت معنی‌داری کاهش داد ($P < 0/001$)، اما در رویداد منفی-فراگیر کاهش معنی‌داری مشاهده نشد. بازآموزی اسنادی سبب تغییر و اصلاح نگرش دانش‌آموزان می‌شود. امکان دارد تغییر حاصل شده نیز تأثیر به‌سزایی در ابعاد مختلف زندگی دانش‌آموزان داشته باشد.

خسرو رمضانی*

استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه
آزاد اسلامی واحد یاسوج (نویسنده
مسئول)

تاریخ دریافت: 1394/5/20
تاریخ پذیرش: 1394/6/25

*نشانی: یاسوج، کیلومتر 4 جاده
اصفهان، دانشکده علوم انسانی، گروه
روانشناسی
رایانامه: kh.ramezani@iauyasooj.ac.ir

کلیدواژه‌ها: نگرش، بازآموزی اسنادی، دانش‌آموزان ابتدایی، سبک‌های اسنادی

The Effect of Attribution Retraining on Attitudes of Primary School Students in Ahwaz

Abstract

The current study was conducted to examine the impact of attribution retraining on changing attitudes of primary school education. Attribution retraining as the independent variable and change of attitude as the dependent variable were considered. This study consists of field trials with pre-test, post-test and control group. Research instruments were Children Attribution Retraining Styles Questionnaire (CASQ) provided by Seligman and the researcher translated it and then revised it to match with the culture of Iranian school students. To investigate the influence of attribution Retraining statistical sample of 54 students were selected by multistage random sampling methods with two experimental groups and a control group. Pre-test was taken from both groups. Then, the experimental group was taught attribution retraining; after completing the course, post-test was administered to both groups. The analysis of one-way covariance in MANCOVA text showed that attribution retraining, significantly increased student's attitudes, subscales of positive-permanent event, positive-comprehensive event, positive-private event, and positive events. Also, attribution retraining significantly reduced subscales of negative-permanent event and negative-private event, but it didnot significantly reduce negative comprehensive event ($p < 0.01$). Attribution retraining would change the students' attitudes and the resulting change may also have a great impact on various aspects of students' lives.

Khosro Ramezani*
Department of Psychology,
Yasooj Branch Islamic Azad
University, Yasooj, Iran

*Corresponding Author:
kh.ramezani@iauyasooj.ac.ir

Keywords: Attitude, attribution retraining, primary school, attribution styles

مقدمه

همکاران (1996، ترجمه داورپناه، 1391) انسان برای تبیین رویدادهایی که برایش اتفاق می‌افتد (مثبت یا منفی) پیامدها را در سه بعد تداوم، فراگیر بودن و شخصی‌سازی مورد توجه قرار می‌دهد.

نتایج تحقیق روتینگ²، پری³، هال⁴ و هادکیج⁵ (2006) نشان داد اگرچه نگرش خوش‌بینانه بالا یک عامل خطر در میان دانشجویانی که بازآموزی اسنادی را دریافت نکرده‌اند می‌باشد، اما دانشجویان با نگرش خوش‌بینانه بالا که تحت بازآموزی اسنادی قرار گرفتند، بیش از افراد با نگرش خوش‌بینانه کم، از این آموزش سود بردند. کلی⁶، می-لینگ⁷ و فیشر⁸ (2008) نیز در پژوهش خود نتیجه گرفتند که افرادی که نگرش بدبینانه دارند، هنگام بروز مشکلات در سلامتی‌شان، به دلیل اینکه به پیامد رفتار خود اعتقادی ندارند، کمتر در جهت بهبود وضعیت خود تلاش می‌کنند و این امر باعث بدتر شدن وضعیت سلامت آن‌ها می‌شود. وود⁹، مالتبی¹⁰، گیلت¹¹، لنلی¹² و جوزف¹³ (2008) سودمندی نگرش خوش‌بینانه را به این دلیل مفید می‌دانند که اثرات مثبتی مانند حمایت اجتماعی بیشتر و استرس کمتر را در پی دارد. نتیجه مقاله‌ای که روزن¹⁴ (2011) در رابطه با بازآموزی اسنادی ارائه نمود، مشخص شد که بازآموزی اسنادی باعث نگاه مثبت به تکالیف یادگیری شده است. دانش‌آموزانی که نگرش خوش‌بینانه‌ای از کلاس

آنچه امروزه برای حفظ بهداشت روانی و سلامت دانش‌آموزان ضروری به نظر می‌رسد، گذشته از مراقبت‌های ویژه بهداشتی از نظر جسمانی، اصلاح نگرش‌های معیوب و نامساعد شناختی آنان است. امروزه سلامت روانی تعداد زیادی از دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی به دلایل مختلف، از جمله بدبینی نسبت به رویدادهای زندگی در مخاطره قرار گرفته شده است. به عقیده رضوانی (1393) نگرش نوعی پیش‌آمدگی ذهنی و روانی اکتسابی است که فرد را برای پاسخ دادن مثبت یا منفی به یک پدیده آماده می‌کند. در واقع نگرش هر فرد مشخص می‌کند که پیامد هر پدیده‌ای به چه عواملی اسناد داده می‌شود. لذا، سبک‌های اسنادی هر فرد نسبت به رویدادهای زندگی (مثبت یا منفی)، نگرش او را تشکیل می‌دهد.

هدف این پژوهش تعیین تأثیر بازآموزی اسنادی بر نگرش از طریق اصلاح اسنادهای دانش‌آموزان می‌باشد. برای این منظور بسته آموزشی بازآموزی اسنادی را رضوانی و شهینی ییلاق (1393) به صورت یک نوآوری برای اولین بار مطابق با فرهنگ ایرانی طراحی و مورد استفاده قرار دادند. اهمیت و ضرورت این پژوهش از آنجا مشخص می‌شود که نتایج این پژوهش می‌تواند به روان‌شناسان و کسانی که در فعالیت‌های تربیتی و تغییر رفتار انجام وظیفه می‌کنند، کمک کند. برنارد واینر¹ (1986)، (کریمی، 1387) یک طبقه‌بندی سه بعدی از اسناد ارائه نمود. طبق نظر او مردم بازده رفتاری را به سه عامل نسبت می‌دهند: (1) درونی - بیرونی (2) پایدار - ناپایدار و (3) قابل کنترل - غیرقابل کنترل؛ اما به اعتقاد سلیگمن و

2. Ruthig
3. Perry
4. Hall
5. Hladkyj
6. Kelley
7. Mei-Ling
8. Fischer
9. Wood
10. Maltby
11. Gillett
12. Linley
13. Joseph
14. Rosen

1. Bernard Weiner

درس داشتند، از نگرش بدبینانه جلوگیری کرده و باعث بهبود سطحی از افسردگی شدند. همچنین، آن‌ها از برخورد با هر مشکلی عقب‌نشینی نمی‌کردند و مشکلات را به‌عنوان حوادث موقتی و زودگذر تلقی می‌کردند. به علاوه، سندرز¹، پیدجن²، گریوستوک³، کانرز⁴، برون⁵ و یونگ⁶ (2004) نشان دادند، کسانی که بازآموزی اسنادی و مدیریت خشم را تجربه کردند، کاهش معنی‌داری در تعداد موقعیت‌هایی که در تربیت فرزند با مشکل مواجه می‌شدند پیدا کردند. به‌عبارت‌دیگر، بازآموزی اسنادی و مدیریت خشم والدین، سبب رفتار منطقی آن‌ها شد که در تربیت فرزندانشان با کمترین مشکل روبه‌رو شوند.

طبق پژوهش آقای، رئیسی‌دهکردی و آتش‌پور (1386)، میان نگرش خوش‌بینانه و سلامت روانی رابطه معنی‌دار وجود دارد. میان نگرش بدبینانه و سلامت روانی نیز رابطه منفی وجود دارد. چنانکه حسنی، احمدی و میردریکوندی (1390) در پژوهش خود نتیجه گرفتند، افراد با نگرش خوش‌بینانه، به این دلیل از زندگی خود رضایت بیشتری دارند که توجهشان به جنبه‌های مثبت زندگی متمرکز است و افراد بدبین به سبب بزرگ دیدن مشکلات و کم‌رنگ دیدن جنبه‌های مثبت، رضایت کمتری از زندگی خود دارند. قریشیان، نشاط دوست و مولوی (1389) در پژوهش خود نشان دادند که بازآموزی سبک اسنادی، رضایت زناشویی را به‌طور معنی‌داری افزایش می‌دهد. درعین‌حال، حدادی‌کوهساری و علی‌اکبری معلم (1390) در پژوهش خود نشان دادند که بین

روش

این پژوهش از نوع آزمایشی میدانی با پیش‌آزمون - پس‌آزمون و گروه گواه است.

در این پژوهش جامعه آماری شامل تمام دانش‌آموزان دختر پایه ششم ابتدایی شهر اهواز هستند که در سال تحصیلی 93-1392 به تحصیل مشغول بودند. نمونه‌گیری برای انجام مداخله بازآموزی اسنادی، شامل 54 دانش‌آموز دختر پایه ششم ابتدایی

1. Sanders
2. Pidgeon
3. Gravestock
4. Connors
5. Brown
6. Young

7. Self-Concept

8. Self-Esteem

تشکیل می‌دهد. نمره‌گذاری تمامی ماده‌های پرسشنامه به صورت صفر (0) و یک (1) است در این پرسشنامه، دانش‌آموز رویدادهای مثبت یا منفی هر ماده را به تبعیت از دو تبیین احتمالی (الف یا ب) انتخاب می‌کند؛ بنابراین، دانش‌آموز از میان دو پاسخ آن را که به تبیین احتمالی خودش نزدیک‌تر است برمی‌گزیند. این پرسشنامه دارای 48 ماده می‌باشد. هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها نیز دارای 8 ماده است.

برای محاسبه پایایی پرسشنامه از روش آزمون مجدد استفاده شده. در نتیجه نگرش کلی در پایان‌نامه دارای پایایی 0/62 می‌باشد. همچنین، پایایی برای خرده‌مقیاس‌های رویداد مثبت- دائمی 0/45، رویداد مثبت- فراگیر 0/60، رویداد مثبت- شخصی 0/60، رویداد منفی- دائمی 0/40، رویداد منفی- فراگیر 0/64، رویداد منفی- شخصی 0/60 می‌باشد؛ بنابراین، با توجه به پایایی به‌دست‌آمده این ابزار برای سنجش نگرش و خرده‌مقیاس‌های آن دارای پایایی قابل قبولی می‌باشد.

برای بررسی روایی پرسشنامه مذکور از روایی همگرا و واگرا با پرسشنامه جهت‌گیری زندگی تجدیدنظر شده⁶ (LOT-R) شیر⁷ و کارور⁸ (1985) استفاده شده است. روایی همگرایی برای رویدادهای مثبت 0/44+ و روایی واگرایی برای رویدادهای منفی 0/58- به دست آمده است. همچنین، از بسته آموزشی بازآموزی اسنادی طراحی شده توسط رضانی و شهنی ییلاق به عنوان ابزار مداخله استفاده شده است.

شیوه مداخله

پژوهشگر، بسته آموزشی (بازآموزی اسنادی) را به صورت یک برنامه آموزشی هشت قسمتی تنظیم نمود تا هر قسمت در یک جلسه 50 دقیقه‌ای آموزش داده

که در سال تحصیلی 93-1392 در (ناحیه 1 و 4) اهواز مشغول به تحصیل بودند. نمونه‌گیری به صورت تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به دو گروه آزمایشی 27 نفر و گروه گواه 27 نفر گمارده شدند.

ابزارهای اندازه‌گیری

در این پژوهش از پرسشنامه سبک‌های اسنادی کودکان¹ (CASQ) برای اندازه‌گیری متغیرهای مورد مطالعه استفاده شده است (سلیگمن²، ریویچ³، جی کاکس⁴ و گیلهام⁵ 1996). این پرسشنامه اولین بار در سال 1984 توسط سلیگمن ساخته شد، بعدها در سال 1995 با انجام اصلاحاتی مورد تجدید نظر قرار گرفت و توسط محقق ترجمه و مطابق فرهنگ کشور ویرایش گردید. پرسشنامه حاضر دارای شش خرده‌مقیاس می‌باشد. خرده‌مقیاس‌های این پرسشنامه دارای سه بُعد دائمی- موقت، فراگیر- اختصاصی و شخصی- غیرشخصی می‌باشند که هر کدام از این ابعاد در این پرسشنامه دارای دو موقعیت مثبت و منفی هستند. در موقعیت‌های مثبت، رویدادهای خوشایند و در موقعیت‌های منفی، رویدادهای ناخوشایند، ارائه می‌شوند؛ بنابراین، از ترکیب سه بعد خرده‌مقیاس‌ها در دو موقعیت (مثبت و منفی)، شش خرده‌آزمون به دست می‌آید که به آن‌ها سبک‌های اسنادی گفته می‌شود و به خرده‌مقیاس رویداد دائمی- مثبت، خرده‌مقیاس رویداد فراگیر- مثبت، خرده‌مقیاس رویداد شخصی- مثبت، خرده‌مقیاس رویداد دائمی- منفی، خرده‌مقیاس رویداد فراگیر- منفی و خرده‌مقیاس رویداد شخصی- منفی معروف هستند. مجموع خرده‌مقیاس‌های سبک‌های اسنادی نگرش یک فرد را

1. Children's Attributional Style Questionnaire (CASQ)

2. Seligman

3. Revich

4. Jaycox

5. Gillham

6. Life Orientation Test-Revised (LOT-R)

7. Scheier

8. Carver

شود. مواد آموزشی شامل نقاشی‌های کاریکاتوری، کاربرگ و تمرین‌هایی در منزل بود.

روش‌های آماری

در این پژوهش برای توصیف داده‌ها از میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره استفاده شد. برای تحلیل فرضیه‌های تحقیق از تحلیل مانکوا و برای بررسی روایی همگرایی و واگرایی از ماتریس همبستگی استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار کامپیوتری بسته آماری برای علوم اجتماعی (SPSS) نسخه 21 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و سطح

معنی‌داری برای همه‌ی فرضیه‌ها ($p < 0/05$) در نظر گرفته شده است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: یافته‌های توصیفی خرده مقیاس‌ها، مانند میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌ها، ارائه شده است. جدول 1 میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌های نگرش کلی و خرده مقیاس‌های نگرش را، به تفکیک گروه‌های آزمایشی و گواه، در پیش‌آزمون و پس‌آزمون نشان داده است.

جدول 1- میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون نگرش کلی و خرده مقیاس‌های آن در گروه‌های آزمایشی و گواه

متغیرها (اسناد)	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
نگرش کلی	آزمایشی	3/78	3/99	4	11
	گواه	2/53	3/33	6	8
رویداد مثبت- دائمی	آزمایشی	4/72	1/43	2	7
	گواه	4/5	1/35	1	7
رویداد مثبت- فراگیر	آزمایشی	4/85	1/16	2	7
	گواه	4/9	1/37	1	8
رویداد مثبت- شخصی	آزمایشی	4/05	1/09	2	7
	گواه	5/86	1/3	3	8
رویداد منفی- دائمی	آزمایشی	2/61	1/64	0	7
	گواه	4/29	1/03	2	5
رویداد منفی- فراگیر	آزمایشی	3/53	1/31	1	6
	گواه	4/19	0/8	3	3
رویداد منفی- شخصی	آزمایشی	3/7	1/41	2	8
	گواه	4/26	1/09	2	6

شده است. برای مقایسه میانگین‌های ارائه‌شده در جدول 1، می‌توان به تفکیک گروه آزمایشی و گواه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون را در نمودار 1 مشاهده نمود. برای بررسی تأثیر بازآموزی اسنادی بر خرده

همان‌طور که در جدول 1 ملاحظه می‌شود، میانگین و انحراف معیار نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون نگرش کلی و خرده مقیاس‌های مربوط به نگرش برای گروه آزمایشی و گروه گواه نشان داده

مقیاس‌های نگرش، جدول 2 خلاصه نتایج تحلیل مقیاس‌های نگرش، جدول 2 خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری را روی میانگین پس‌آزمون متغیرهای مورد مطالعه با کنترل پیش‌آزمون‌ها در گروه‌های آزمایشی و گواه نشان می‌دهد.

جدول 2- خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری روی میانگین پس‌آزمون‌های متغیرهای مورد مطالعه با کنترل پیش‌آزمون‌ها در گروه‌های آزمایشی و گواه

اثر	آزمون	ارزش	F	df فرضیه	df خطا	سطح معنی‌داری	اندازه اثر
	اثر پیلایی	0/77	26/260	6	47	0/0001	0/770
گروه	لامبدای ویلکز	0/23	26/260	6	47	0/0001	0/770
	اثر هتلینگ	3/352	26/260	6	47	0/0001	0/770
	بزرگترین ریشه‌ی روی	3/352	26/260	6	47	0/0001	0/770

کوواریانس چند متغیری را روی میانگین پس‌آزمون نگرش کلی و خرده مقیاس‌های مربوط به خرده مقیاس‌های نگرشی (رویدادهای مثبت- دائمی، مثبت- فراگیر، مثبت- شخصی، منفی- دائمی، منفی- فراگیر و منفی- شخصی) با کنترل پیش‌آزمون‌ها در گروه‌های آزمایشی و گواه نشان می‌دهد.

نتایج مندرج در جدول 3 نشان می‌دهد که F های تحلیل کوواریانس‌های یک‌راهه برای نگرش کلی ($F = 65/976$ و $p = 0/0001$) و برای خرده مقیاس‌های نگرش عبارت‌اند از: رویداد مثبت- دائمی ($F = 26/39$ و $p = 0/0001$)، رویداد مثبت- فراگیر ($F = 17/19$ و $p = 0/0001$)، رویداد مثبت- شخصی ($F = 5/78$ و $p = 0/020$)، رویداد منفی- دائمی ($F = 38/1$ و $p = 0/0001$) و رویداد منفی- شخصی ($F = 8$ و $p = 0/007$) معنی‌دار می‌باشند؛ اما خرده مقیاس رویداد منفی-فراگیر ($F = 3/85$ و $p = 0/056$)، تفاوت بین پس‌آزمون خرده مقیاس رویداد منفی-فراگیر در دو گروه آزمایشی و گواه معنی‌دار نیست (به صورت مرزی معنی‌دار است). در نتیجه، می‌توان

مندرجات جدول 2 نشان می‌دهد که بین گروه‌های آزمایشی و گواه از لحاظ حداقل یکی از متغیرهای وابسته (نگرش کلی و رویداد مثبت- دائمی، رویداد مثبت- فراگیر، رویداد مثبت- شخصی، رویداد منفی- دائمی، رویداد منفی- فراگیر و رویداد منفی- شخصی) تفاوت معنی‌دار وجود دارد. برای بررسی دقیق این تفاوت، تحلیل کوواریانس‌های یک‌راهه در متن مانکوا روی متغیرهای وابسته انجام شد. نتایج این تحلیل در جدول 3 ارائه شده است. این جدول خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس‌های یک‌راهه در متن MANOVA را برای مقایسه میانگین نمره‌های پس‌آزمون همه متغیرها را، با کنترل پیش‌آزمون‌ها، در گروه‌های آزمایشی و گواه نشان می‌دهد.

بررسی فرضیه‌ها: فرضیه‌های مربوط به تأثیر بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس‌های نگرش
1. فرضیه اصلی: بازآموزی اسنادی بر نگرش دانش‌آموزان دوره ابتدائی تأثیر دارد.

برای بررسی تأثیر بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس‌های نگرش، جدول 3 خلاصه نتایج تحلیل

گفت، بازآموزی اسنادی موجب تغییر در نگرش دانش‌آموزان به‌صورت افزایش خرده مقیاس‌های اسناد رویداد مثبت- دائمی، رویداد مثبت- فراگیر و رویداد مثبت- شخصی در گروه آزمایشی، نسبت به گروه گواه، شده است. همچنین، بازآموزی اسنادی باعث کاهش خرده مقیاس‌های رویداد منفی- دائمی و رویداد منفی- شخصی در گروه آزمایشی، نسبت به گروه گواه، شده است؛ اما کاهش خرده مقیاس رویداد منفی- فراگیر معنی‌دار نبود (معنی‌داری در حد مرزی بود).

جدول 3- نتایج تحلیل کوواریانس‌های یک‌راهه در متن مانکوا روی میانگین پس‌آزمون‌های نگرش کلی خرده مقیاس‌های نگرشی رویدادهای مثبت- دائمی، مثبت- فراگیر، مثبت- شخصی، منفی- دائمی، منفی- فراگیر و منفی- شخصی با کنترل پیش‌آزمون‌ها در گروه‌های آزمایشی و گواه

اندازه اثر	سطح معنی‌داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	متغیر وابسته	اثر
0/579	0/0001	65/976	991/739	1	991/739	نگرش کلی	
0/365	0/0001	26/39	36/11	1	36/11	رویداد مثبت- دائمی	گروه‌ها
0/272	0/0001	17/19	27/89	1	27/89	رویداد مثبت- فراگیر	
0/112	0/020	5/78	11/49	1	11/49	رویداد مثبت- شخصی	
0/453	0/0001	38/1	42/36	1	42/36	رویداد منفی- دائمی	
0/077	0/056	3/85	3/27	1	3/27	رویداد منفی- فراگیر	
0/148	0/007	8	15/29	1	15/29	رویداد منفی- شخصی	

پیش‌آزمون‌ها، تأثیرگذار بوده است و بازآموزی اسنادی توانسته تفاوت معنی‌داری میان دو گروه آزمایشی و گواه ایجاد کند. نتیجه این پژوهش، با آنچه صالحی و حقیقت (1388)، واضحی آشتیانی (1382) و یوسفی و شیخ (1381)، در رابطه با معنی‌دار بودن اثر بازآموزی اسنادی بر سبک‌های اسنادی است و همچنین، حدادی کوهساری و علی‌اکبری معلم (1390) و علیزاده فرد (1390) از پژوهش‌های خود در رابطه با معنی‌داری اثر بازآموزی اسنادی بر سبک‌های اسنادی فراگیر و اختصاصی به دست آورده‌اند، هماهنگی دارد. در تبیین این یافته می‌توان گفت، معمولاً اگر فرد نتایج یک رویداد منفی را به همان مورد خاص نسبت دهد، احتمال تلاش در مراحل بعدی زندگی، به میزان زیادی افزایش می‌یابد. حاصل

بحث و نتیجه‌گیری

تأثیر بازآموزی اسنادی بر نگرش دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهر اهواز را می‌توان در جدول 2 و 3 مشاهده نمود. نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیری و یک‌راهه نشان داد که بین نمره‌های پس‌آزمون نگرش در گروه‌های آزمایشی و گواه، با کنترل پیش‌آزمون‌ها، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین پس‌آزمون نگرش در گروه‌های آزمایشی به‌طور معنی‌داری بیشتر از میانگین پس‌آزمون گروه گواه بود. در نتیجه، فرضیه تأثیر بازآموزی اسنادی بر تغییر نگرش در دانش‌آموزان دختر کلاس ششم دوره ابتدایی شهر اهواز مورد تأیید قرار گرفت. نتایج به‌دست‌آمده، به این معنی است که مداخله‌ی آزمایشی، با کنترل اثر

نمره نگرش مثبت را بالا ببرد یعنی سبب اصلاح نگرش شود.

تأثیر بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد مثبت-دائمی، طبق جدول‌های 1 و 2، می‌توان گفت، بازآموزی اسنادی توانسته به گونه‌ای تغییر در آزمودنی‌ها ایجاد کند که رویدادهای مثبت را بیشتر به عوامل دائمی نسبت دهند. این نتیجه‌گیری با نتایج تحقیقات گوردون¹ (2008)، هاینس²، تارا³ و لی⁴ همکاران (2006)، سهرابی⁵ و جوان بخش⁶ (2009)، خیر و همکاران (1391)، موسوی نسبت و تقوی (1386) و شفيعی و آقا یوسفی (1391) که تأکید همگی بر تأثیر آموزش در تداوم رویدادهای مثبت و خوش‌بینی می‌باشد، همسویی دارد؛ بنابراین، بازآموزی اسنادی که باعث افزایش خرده مقیاس مثبت-دائمی شده است، باعث افزایش خوش‌بینی هم شده است. برای تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که رویدادهای مثبت را در زندگی به شرایط دائمی و پایدار نسبت می‌دهند و برای انجام کارهای مهم در زندگی از خود جرئت نشان می‌دهند، همین روحیه سبب تلاش و احساس موفقیت در برخورد با رویدادهای زندگی می‌شود. نتیجه چنین شرایطی نگاه خوش‌بینانه به آینده و پیشرفت همه‌جانبه در زندگی است. آموزش اسنادی که در این پژوهش ارائه شد توانست به گونه‌ای معنی‌دار تغییر در این نوع نگرش‌ها ایجاد کند، بدین معنی که فرد رویدادهای مثبت زندگی را دائمی و پایدار تلقی نماید؛ بنابراین، می‌توان استدلال کرد که بازآموزی اسنادی می‌تواند نگرش نسبت به پدیده‌های

چنین اسنادی، کاهش بدبینی، افسردگی و ناامیدی در رابطه با فعالیت‌های معمول زندگی است (رمضانی، 1392). در این پژوهش نمره کل نگرش، تشکیل شده از تفاضل نمره‌های خرده مقیاس‌های رویدادهای مثبت-دائمی، مثبت-شخصی، مثبت-فراگیر و خرده مقیاس‌های رویدادهای منفی-دائمی، منفی-شخصی، منفی-فراگیر. طبق فرمول محاسبه سبک‌های اسنادی 6 خرده مقیاس در تعیین این نمره کل دخیل هستند که نیمی از آن‌ها واکنش به رویدادهای مثبت و نیمی دیگر واکنش به رویدادهای منفی زندگی را می‌سنجد. واکنش به رویدادهای مثبت سه شیوه تبیینی به شرح زیر دارد: اگر در رویدادی مثبت فرد پیامد آن را نسبتاً دائمی بداند، پیامد آن را به موقعیت‌های دیگر زندگی تعمیم دهد. اگر علت چنین رویداد مثبتی را خودش بداند، چنین فردی دارای سبک اسنادی سازنده (خوش‌بین) می‌باشد که به همه امور زندگی به دید مثبت نگاه می‌کند. همچنین واکنش به رویدادهای منفی نیز سه شیوه تبیینی به شرح زیر دارد: اگر در رویدادهایی منفی، فرد پیامد آن‌ها را نسبتاً دائمی بداند، پیامد آن‌ها را به موقعیت‌های دیگر زندگی تعمیم دهد، یا علت چنین رویدادهای منفی را خودش بداند، چنین فردی دارای سبک اسنادی غیر سازنده (بدبین) می‌باشد که به همه امور زندگی به دید منفی نگاه می‌کند. برآیند این 6 نوع تبیین، سبک اسنادی هر شخصی را تشکیل می‌دهد. در این پژوهش، بازآموزی اسنادی توانسته تبیین‌های مربوط به رویدادهای مثبت را افزایش و تبیین‌های مربوط به رویدادهای منفی را کاهش دهد. نتیجه اینکه، بازآموزی اسنادی برای اصلاح نگرش‌ها که به تغییر رفتار دانش‌آموزان منجر می‌شود، بسیار مؤثر است. طبق یافته‌های این پژوهش، بازآموزی اسنادی توانسته

1. Gordon
2. Haynes
3. Tara
4. Lia
5. Sohrabi
6. Javanbakhsh

اتفاق افتاده در محیط را به نحو مطلوبی تغییر دهد، به گونه‌ای که با یکی دو موفقیت دانش‌آموز روی غلتک افتاده و روی موفقیت‌های خود در آینده سرمایه‌گذاری کند.

اثر بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد مثبت‌فراگیر، در جدول‌های 1 و 2، قابل مشاهده است. می‌توان گفت، بازآموزی اسنادی توانسته به گونه‌ای تغییر در آزمودنی‌ها ایجاد کند که آن‌ها رویدادهای مثبت را به شرایط و موقعیت‌های دیگر زندگی نسبت دهند. مفهوم این نتیجه‌گیری این است که اسناد آزمودنی‌ها نسبت به رویدادهای مثبت تعمیم‌پذیری بیشتری یافته است. این یافته با پژوهش‌های حسن‌شاهی (1381)، بهادری خسروشاهی و هاشمی نصرت‌آبادی (1391)، سپهوند و همکاران (1385) و برقی و علی‌پور (1388) هماهنگی دارد. بنا به گفته سلگمن و همکاران (1996)، ترجمه داورپناه، (1391) این خرده مقیاس از تعمیم موفقیت حکایت دارد. مثلاً، اگر ارتباط دانش‌آموزی با دوستانش بهبود یابد، وضعیت تحصیلی او هم بهتر می‌شود. این تغییر به این خاطر است که موفقیت او در یک زمینه به زمینه‌های دیگر سرایت می‌کند. معمولاً اگر افراد نتایج رویدادهای مثبت را به همان مورد خاص نسبت دهند، شانس تلاش برای رسیدن به موفقیت در مراحل بعدی زندگی به میزان زیادی کاهش می‌یابد؛ اما اگر آن‌ها موفقیت‌ها را زمینه‌ساز موفقیت‌هایی در زمینه‌های دیگر تلقی کنند، تلاش و برنامه‌ریزی بهتری در تمام زمینه‌ها از خود نشان خواهند داد. برنامه بازآموزی اسنادی در ایجاد و تثبیت این خرده مقیاس بسیار تأثیرگذار بوده، به گونه‌ای که تکرارپذیری رویدادهای مثبت در یک زمینه به سایر زمینه‌ها محقق شده است؛ بنابراین، بازآموزی اسنادی که باعث افزایش خرده مقیاس

رویداد مثبت‌فراگیر شده است، باعث افزایش خوش‌بینی هم می‌شود.

طبق جدول‌های 1 و 2، بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد مثبت-شخصی، اثرگذار است. می‌توان گفت، بازآموزی اسنادی توانسته به گونه‌ای تغییر در آزمودنی‌ها ایجاد کند که رویدادهای مثبت را به عوامل شخصی (توانایی و تلاش)، اسناد دهند. این یافته با پژوهش‌های رضایی مقدم و رستمی (2011)، ریهر¹ و دمبو² (1984)، صالحی و حقیقت (1388)، دهقانی و همکاران (1386)، واضحی‌آشتیانی (1382) و یوسفی و شیخ (1381) همخوانی دارد. در این پژوهش‌ها بر تأثیر بازآموزی اسنادی بر اسناد موفقیت‌ها به عوامل درونی تأکید شده است. مفهوم این نتیجه‌گیری این است که مداخله‌ی بازآموزی اسنادی توانسته اسناد آزمودنی‌ها را تغییر دهد به طوری که رویدادهای مثبت را به توانایی و تلاش خود نسبت دهند. این نوع اسناد سبب می‌شود که دانش‌آموز از موفقیت‌های خود احساس مباهات نماید و در خود این توانایی را ببیند که موفقیت و رویدادهای مثبت زندگی ناشی از ویژگی‌های شخصی خود او است نه عوامل بیرون از خود یا عوامل غیرقابل دسترس. در چنین شرایطی حس اعتمادبه‌نفس در دانش‌آموز افزایش یافته و انجام کارهای دشوار برایش آسان می‌شود. درنهایت، می‌توان گفت اگر افراد نتایج رویدادهای مثبت را به خودشان نسبت دهند، در مراحل مختلف زندگی، از جمله عمل به تکالیف دشوار آموزشی و تلاش برای رسیدن به موفقیت، می‌توانند موفقیت بیشتری کسب نمایند.

همچنین، بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد منفی-دائمی، طبق جدول‌های 1 و 2، تأثیر

1. Reiher
2. Dembo

آزمودنی‌ها را در رویدادهای منفی به گونه‌ای تغییر دهد که شکست‌ها و ناکامی‌ها را یک پدیده دائمی تلقی نکنند. به عبارتی، بازآموزی اسنادی توانسته آزمودنی‌ها را متقاعد کند که رویدادهای منفی زودگذر هستند و برای همیشه بر زندگی انسان حاکم نیستند.

بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد منفی‌فراگیر، طبق جدول‌های 1 و 2، تأثیر معنی‌داری نداشته است. هرچند اثر بازآموزی اسنادی در حد مرزی معنی‌دار بود، اما از نظر آماری این میزان اثر، معنی‌دار تلقی نمی‌شود. یافته‌ی فوق را می‌توان به این صورت بیان کرد که مداخله‌ی بازآموزی اسنادی در تغییر اسناد آزمودنی‌ها، خیلی موفق نبوده است؛ یعنی نتوانسته اسناد عدم موفقیت را به گونه‌ای تغییر دهد که شکست‌ها را فقط به همان موقعیتی که شکست در آن رخ داده اسناد دهند، بلکه آن‌ها پیامدهای منفی را به سایر موقعیت‌های زندگی تعمیم می‌دهند؛ اما سلیگمن و همکاران (1996، ترجمه داورپناه، 1391) معتقدند اگر کودکی در رویداد منفی- فراگیر نمره بالایی بگیرد، معمولاً، یک رویداد ناگوار را به سایر موارد زندگی تعمیم می‌دهد و آن را فاجعه‌آمیز تلقی می‌کند. این نتیجه‌گیری با یافته‌های شقاقی⁸، صفری‌نیا⁹، ایرانپور¹⁰، سلطانی‌نژاد¹¹ (2012)، حدادی کوهساری و علی‌اکبری معلم (1390)، علیزاده فرد (1390) و پرودوفوت¹²، کر¹³، گوست¹⁴ و دان¹⁵ (2009)، مبنی بر معنی‌داری اثر بازآموزی اسنادی بر انواع سبک‌های اسنادی، هماهنگی ندارد. یکی از علل

دارد؛ یعنی، بازآموزی اسنادی توانسته به گونه‌ای تغییر در آزمودنی‌ها ایجاد کند که رویدادهای منفی را بیشتر به عوامل غیردائمی (موقتی) نسبت دهند. نتیجه به‌دست‌آمده با آنچه سلیگمن و همکاران (1996، ترجمه داورپناه، 1391) برای تأثیر بازآموزی اسنادی بر رویداد منفی- دائمی بیان کرده‌اند، هماهنگی دارد. آن‌ها اظهار داشتند اگر کودکی در رویداد منفی- دائمی نمره بالایی بگیرد، معمولاً، در مقابل شکست یا رویدادهای ناگوار انفعال پیشه می‌کند و به‌سختی به وضعیت معمول بازمی‌گردد؛ اما با بازآموزی اسنادی می‌توان اسناد او را اصلاح نموده و نمره رویداد منفی- دائمی را کاهش داد. همچنین، نتیجه این قسمت از پژوهش با نتایج هنراهان¹ و سرین² (2009)، دهقانی و همکاران (1386)، رحمان پور و همکاران (1382)، نولن- هوکسما³ و گیرگاس⁴ و سلیگمن (1986) و هرمن⁵، ترنری⁶ و گولیگان⁷ (2005)، مبنی بر اثربخشی بازآموزی اسنادی بر موقتی بودن پیامدهای رویدادهای منفی، همخوانی دارد. بررسی محتوای این خرده مقیاس نشان می‌دهد افرادی که رویدادهای منفی زندگی را عواملی دائمی و پایدار تلقی کنند، برای انجام کارهای مهم در زندگی از خود جرئت لازم را نشان نمی‌دهند. آموزش اسنادی که در این پژوهش ارائه شد توانست به گونه‌ای معنی‌دار تغییر در این نوع نگرش‌ها ایجاد کند که رویدادهای ناگوار دائمی نیستند و مثل هر رویدادی پیامد زودگذر دارند؛ بنابراین، مداخله‌ی بازآموزی اسنادی توانسته اسناد

8. Shaghaghy

9. Saffarinia

10. Iranpoor

11. Soltanynejad

12. Proudfoot

13. Corr

14. Guest

15. Dunn

1. Hanrahan

2. Cerin

3. Nolen-Hoeksema

4. Girgus

5. Hermann

6. Trenerry

7. Colligan

احتمالی عدم تأثیر بازآموزی اسنادی بر خرده مقیاس رویداد منفی- فراگیر، در این پژوهش، این است که اولاً، این خرده مقیاس معمولاً در درازمدت به عنوان یک باور فرهنگی در افراد شکل می گیرد. ثانیاً، تعمیم دادن نتایج رویدادها به همه‌ی ابعاد زندگی، به مرور زمان در افراد به وجود می آید؛ بنابراین، در مدت کوتاه دوره‌ی بازآموزی اسنادی مشکل است که بتوان تغییر معنی داری در این خرده مقیاس ایجاد کرد.

طبق جدول‌های 1 و 2، مقایسه میانگین‌های پس‌آزمون گروه آزمایشی و گروه گواه، با کنترل پیش‌آزمون‌ها، نشان داد که بازآموزی اسنادی نمره‌های آزمودنی‌ها را در خرده مقیاس رویداد منفی- شخصی به‌طور معنی داری تغییر داده و باعث کاهش آن شده است؛ یعنی، بازآموزی اسنادی توانسته به‌گونه‌ای در آزمودنی‌ها تغییر ایجاد کند که رویدادهای منفی را به عوامل غیرشخصی (دیگران یا شرایط محیطی)، نسبت دهند. این نتیجه‌گیری به این مفهوم است که افراد گروه آزمایشی که بازآموزی اسنادی را تجربه کردند، توانستند پس از پایان دوره بازآموزی علل رویدادهای منفی را به خودشان نسبت ندهند. بلکه علل چنین رویدادهایی را به عوامل بیرون از خود منتقل نمایند. این یافته با تحقیقات یوسفی و شیخ (1381) هماهنگ است. استوارت¹ و همکاران (2011) و دهقانی و همکاران (1386) در نتیجه‌گیری از تحقیق خود آورده‌اند که دانش‌آموزانی که شکست خود را به عدم تلاش کافی، عوامل بیرونی و ناپایدار نسبت دهند، توانایی و اعتمادبه‌نفس بیشتری دارند.

در یک نتیجه‌گیری کلی، می‌توان گفت بازآموزی اسنادی، نگرش و تمامی خرده مقیاس‌های مربوط به نگرش را به‌گونه‌ای معنی‌دار (به‌جز رویداد منفی-فراگیر که معنی داری آن مرزی بود) تغییر داده است. به‌عبارت‌دیگر، بازآموزی اسنادی سبب تغییر و اصلاح نگرش دانش‌آموزان می‌شود. امکان دارد تغییر حاصل‌شده نیز تأثیر به‌سزایی در ابعاد مختلف زندگی دانش‌آموزان داشته باشد. لذا آموزش بازآموزی اسنادی در مدارس ابتدایی برای تغییر نگرش‌های غلط و اصلاح نگرش‌های معیوب، ضروری به نظر می‌رسد.

تقدیر و تشکر: این مطالعه از حمایت مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج برخوردار بوده است. همچنین، حاصل همکاری خانم پرفسور شهینی بیلاق استاد روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران و اداره کل آموزش و پرورش خوزستان و ناحیه 1 و 4 آموزش و پرورش اهواز بود. از همه کسانی که در انجام این مطالعه ما را یاری رساندند و از شرکت‌کنندگان در پژوهش بسیار سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- آقایی، اصغر و همکاران. (1386). رابطه خوش‌بینی و بدبینی با سلامت روان در افراد بزرگسال شهر اصفهان. *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)*، 33، 130-117.
- برقی، زیبا؛ و علی‌پور، احمد. (1388). بررسی رابطه سلامت روان با باورهای مذهبی، منبع کنترل و خوش‌بینی استادان دانشگاه. *مجله معرفت در دانشگاه اسلامی، دانشگاه پیام نور*. 13 (3)، 171-148.
- بهادری خسروشاهی، جعفر، و هاشمی نصرت‌آباد، تورج. (1391). رابطه اضطراب اجتماعی، خوش‌بینی و خودکار آوری با بهزیستی روان‌شناختی در دانشجویان. *مجله پزشکی ارومیه*، 23 (2)، 122-115.
- جدیدی، هوشنگ، و یاراحمدی، یحیی. (1391). رابطه بین سلامت روانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دوره‌های کاردانی و کارشناسی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی منطقه 11 در سال 88-87. *مجله برخط دانش روان‌شناسی*، 1 (2)، 86-78.
- حدادی کوهساری، علی‌اکبر، و علی‌اکبری معلم، رضا. (1390). راهبردهای مقابله و سبک‌های اسنادی با افسردگی در کارفرمایان: نقش تعدیل‌کنندگی جنس. *فصلنامه تازه‌های روان‌شناسی صنعتی و سازمانی*، 2 (7)، 105-97.
- حسن‌شاهی، محمدمهدی. (1381). بررسی ارتباط میان خوش‌بینی و راهبردهای مقابله با استرس در دانشجویان دانشگاه. *فصلنامه اصول بهداشت روانی*، 4 (16)، 98-86.
- حسینی، رمضانعلی، احمدی، محمدرضا، و میردیکوندی، رحیم. (1390). بررسی رابطه بین خوش‌بینی اسلامی، خوش‌بینی آموخته شده سلیگمن و امنیت روانی. *روان‌شناسی و دین*، 4 (4)، 102-75.
- خیر، محمد، حسین‌چاری، مسعود، و بحرانی، محمود. (1391). رابطه سوگیری خودکارآمدی ریاضی با انگیزش، عواطف و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان دوره راهنمایی شهر شیراز. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، 8 (24)، 166-143.
- دهقانی، مرضیه، امیری، شعله، و مولوی، حسین. (1386). مقایسه اثربخشی آموزش اسناد و آموزش راهبردهای فراشناختی - اسنادی بر درک مطلب دانش‌آموزان نارسا خوان دختر. *مجله پژوهش در حیطه کودکان استثنایی*، 7 (4)، 424-407.
- رحمان‌پور، محمد، بهرامی گهروئی، سردار، و بختیار نصرآبادی، حسنعلی. (1382). آسیب‌شناسی نظام آموزشی با تأکید بر درماندگی آموخته شده. *مجله معرفت*، 17 (135)، 123-101.
- رضایی مقدم، کورش، و رستمی، شهین. (1389). سبک اسنادی هسته کنترل و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز. *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، 6 (2)، 129-115.
- رضانی، خسرو. (1393). *روان‌شناسی تربیتی و کاربردهای آن*. انتشارات فاطمیه، شیراز.
- رضانی، خسرو. (1392). *روان‌شناسی اجتماعی*. انتشارات فاطمیه، شیراز.
- رضانی، خسرو، و شهنی‌یلاق منیجه. (1393). تأثیر بازآموزی اسنادی بر خوش‌بینی، درماندگی آموخته شده، عملکرد تحصیلی و سبک‌های اسنادی دانش‌آموزان ابتدایی شهر اهواز. *پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز*.
- سپهوند، تورج، گیلانی، بیژن، و زمانی، رضا. (1385). رابطه سبک‌های اسنادی با رخدادهای استرس‌زای زندگی و سلامت عمومی. *مجله پژوهش‌های روان‌شناختی*، 9 (3 و 4)، 46-33.
- سلیگمن، مارتین ای. پی. (2006). *خوش‌بینی آموخته شده*. ترجمه فروزنده داورپناه و میترا محمدی (1391). انتشارات رشد، تهران.

- سلیگمن، مارتین، ای. پی.، ریویچ، کارون، جیکاکس، لیزا، و گیلهام، جین. (1391). کودک خوش‌بین. ترجمه فروزنده داورپناه. انتشارت رشد، تهران. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی، 1996).
- شریفی، مرضیه، کارسولی، سلیمان، و بشلیده، کیومرث. (1390) اثربخشی بازآموزی اسنادی در کاهش فرسودگی زناشویی و احتمال وقوع طلاق در زوجین متقاضی طلاق. فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، 1 (2)، 212-225.
- شفیعی، حسن، و آقاییوسفی، علیرضا. (1391). تأثیر خوش‌بینی سرشتی بر سوگیری توجه به چهره‌های هیجانی. مجله اصول بهداشت روانی، 14 (4)، 302-313.
- صالحی، مهدیه، و حقیقت، سارا. (1388). تأثیر بازآموزی اسنادی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ناموفق. مجله تحقیقات روان‌شناختی، 1 (1)، 27-41.
- طاقی، شهین، وقارسیدین، سید ابوالفضل، گلدانی مقدم، محبوبه، و طباطبائی، سید محمدعلی. (1390). تأثیر آموزش بر الگوی اسنادی دانشجویان پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، 11 (8)، 951-959.
- علیزاده فرد، سوسن. (1390). اثر خستگی شناختی بر میزان همنوایی با اکثریت. مجله پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، 1 (1)، 89-101.
- قریشیان، مرضیه‌السادات، نشاط دوست، حمید، و مولوی، حسین. (1389). بازآموزی سبک اسنادی و رضایت زناشویی در زوج‌های ایرانی. روان‌شناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)، 6 (24)، 336-329.
- کریمی، یوسف. (1387). روان‌شناسی اجتماعی، نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها. تهران: انتشارات ارسباران.
- موسوی‌نسب، سید محمدحسین، و تقوی، سید محمد رضا. (1386). خوش‌بینی‌بدبینی و راهبردهای کنار آمدن: پیش‌بینی سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان. مجله پزشکی هرمزگان، 11 (1)، 83-90.
- واضحی آشتیانی، علی. (1382). بررسی تأثیر بازآموزی اسنادی بر سبک اسنادی، عزت‌نفس، عملکرد و پشتکار در درس ریاضیات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، انستیتو روان‌پزشکی تهران.
- یوسفی، بهرام، و شیخ، محمود. (1381). بررسی و مقایسه اثر سه برنامه هدف‌چینی، بازآموزی اسنادی و ترکیبی بر میزان عزت‌نفس، احساس خود‌سودمندی، سبک اسنادی و انگیزه توفیق‌گرایی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی شهر کرمانشاه. نشریه‌ی حرکت، دانشگاه رازی کرمانشاه، 13، 31-43.
- Gordon, R. A. (2008). Attributional style and athletic performance: Strategic optimism and defensive pessimism. *Psychology of Sport and Exercise*, 9(3), 336-350.
- Hanrahan, S. J., & Cerin, E. (2009). Gender, level of participation, and type of sport: Differences in achievement goal orientation and attributional style. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 12(4), 508-512.
- Haynes, R., Tara, L., & Lia, M. (2006). Reducing the academic risks of over-optimism: The longitudinal effects of attributional retraining on cognition and achievement. *Research in Higher Education*, 47(7), 755-779.
- Hermann, B. P., Trenerry, M. R., & Colligan, R. C. (2005). Learned helplessness, attributional style, and depression in epilepsy. *Epilepsia*, 37(7), 680-686.
- Kelley Main, Mei-Ling Wei, Eileen Fischer (2008). How Attributional Retraining Can Influence Consumers' Perceived Control Over and Behavioural Intentions Towards Debt. *Advances in Consumer Research (Volume 35)* / 655
- Nolen-Hoeksema, S., Girgus, J. S., & Seligman, M. E. (1986). Learned helplessness in children: A longitudinal study of depression, achievement, and explanatory style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(2), 435.

- Proudfoot, J. G., Corr, P. J., Guest, D. E., & Dunn, G. (2009). Cognitive-behavioural training to change attributional style improves employee well-being, job satisfaction, productivity, and turnover. *Personality and Individual Differences, 46*(2), 147-153.
- Reiher, R. H., & Dembo, M. H. (1984). Changing academic task persistence through a self-instructional attribution training program. *Contemporary Educational Psychology, 9*(1), 84-94.
- Rezaei Moghaddam, K., & Rostami, S. (2011). Attribution style, locus of control and academic achievement in college of agriculture, Shiraz University. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal, 6*(2), 115-130.
- Rice, J. (2009). *The relationship between humor and death anxiety*. Department of Psychology, Missouri Western State University.
- Rosen, C. (2011). Creating the Optimistic Classroom: What Law Schools Can Learn from Attribution Style Effects. *McGeorge L. Rev., 42*, 319.
- Ruthig, J. C., Perry, R. P., Hall, N. C., & Hladkyj, S. (2006). Optimism and attributional retraining: Longitudinal effects on academic achievement, test anxiety, and voluntary course withdrawal in college students. *Journal of Applied Social Psychology, 34*(4), 709-730.
- Sanders, M. R., Pidgeon, A. M., Gravestock, F., Connors, M. D., Brown, S., & Young, R. W. (2004). Does parental attributional retraining and anger management enhance the effects of the triple P-positive parenting program with parents at risk of child maltreatment? *Behavior Therapy, 35*(3), 513-535.
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health psychology, 4*(3), 219-247.
- Seligman, M. E. P. (1996). *The optimistic child*. Harper Perennial, New York.
- Shaghaghay, F., Saffarinia, M., Iranpoor, M., & Soltanynejad, A. (2012). The relationship between decision-making styles and attributional styles in addicted and non-addicted men. *Addiction and Health, 3*(3-4), 99-104.